TERTULIÁN

Apologeticum

Nenávist vůči křesťanům

1. Představení římského imperia, jako nejvyšším představeným měst není vám téměř dovoleno přímo a veřejně s čistým svědomím na soudech vyšetřovat křesťany. Jen tyto lidi se vaše autorita bojí či ostýchá veřejně spravedlivě vyšetřovat. Jako je tomu často při rodinných sporech, tak i vaše nepřátelství vůči těmto křesťanům, této sektě nedovoluje vám je hájit. Nechť je dovoleno, aby aspoň tímto zamýšleným spisem se dostala k vašemu sluchu pravda.

Křesťané neprosí za sebe, a nelze se divit jejich jednání. Vědí, že jsou na zemi jen poutníky, že se snadno najdou nepřátelé mezi těmi, kteří k nim nepatří, a že mají domov, naději i milost v nebi. O jedno usilují: Aby nebyli trestáni bez řádného vyšetření. Co však jsou platné zákony, když jde o výslech křesťanů? Či snad se ještě více zaleskne moc zákonů, když odsoudí pravdu, kterou neslyšely? I když by soudci odsoudili pravdu bez výslechu, bude tu podezření, že krom nepřátelské nenávisti nechtěli slyšet, co by po výslechu nemohli potrestat.

Jako první důvod uvádíme při vyšetřování nepřátelský hněv vůči křesťanskému jménu. Toto jméno samo přitěžuje a usvědčuje, ač neznalost křesťanského života by mohla soudce omlouvat. Co je totiž větším nepřítelem, než když lidé nenávidí to, co neznají, i když by sama skutečnost třeba zasloužila nenávistí? Až se pozná pravá skutečnost, teprve tehdy se pozná, co by si křesťané zasloužili či měli zasloužit. Když chybí znalost viny, proč je nenávistí hájena spravedlnost, která má být dokazována ne nějakým rozhodnutím, ale poznáním skutečnosti. Když tedy lidé nenávidí, poněvadž neznají to, co nenávidí, proč by nemělo být dovoleno stejným způsobem hájit to, co by neměli nenávidět? Tak jedno usvědčujeme druhým: Neznají, co nenávidí, a spravedlivě nenávidí, co neznají.

Římané poskytují všem náboženskou svobodu

24. Každé toto jejich vyznání, jímž popírají, že jsou bohy, a jímž potvrzují, že není jiného Boha mimo jednoho, jemuž jsme oddáni, postačí k odstranění výtky, že se proviňujeme urážkou zvláště římského náboženství. Jestliže totiž neexistují bohové, neexistuje ani víra v ně. A poněvadž neexistují – a to je jistota – jistě také neurážíme náboženství. Naopak výtka bude platit vám, kteří uctíváte lež. Nejenže nebáte o pravou víru v pravého Boha, ale naopak tím, že bojujete proti němu, dopouštíte se skutečného provinění vůči pravé zbožnosti.

Nyní abyste se ujistili, že oni jsou bohy, zdaž nepřiznáváte, že je podle všeobecného mínění někdo vznešenější a mocnější jakoby vládce světa v celém svém majestátu? Mnozí definují božství tak, že má jednu nejvyšší moc a povinnosti přiděluje jiným. Plato líčí velkého Jupitera, jak je provázen bohy a démony. A tak by se mělo mít zato, že existují ti, kteří se o něco starají, ti s větší mocí a ti jako nejvyšší velitelé. Dopouští se zločinu, kdo při své soudní při se dovolává císaře, ne císaře jako boha, a při tom přiznává, že někdo jiný místo císaře jej může vyslyšet? Nedopouští se zločinu, kdo úctu patřící císaři přenáší na druhého? Ať tedy jeden uctívá Boha, druhý Jupitera. Ať jeden spíná ruce k nebi, druhý k oltáři Víry. Ať jeden, dejme tomu, počítá při modlitbě mraky a druhý stropy chrámů, jeden ať zaslibuje svou duši Bohu a druhý kozlu. Hleďte, aby to nevedlo k nařčení, že jste proti náboženské svobodě, když zakazujete zvolit si sám, které božství chci ctít. Není mi dovoleno ctít, koho chci, ale jsem nucen ctít, co nechci. Nikdo nechce být ctěn od někoho, kdo tu úctu odpírá. Ani člověk ne. Egypťanům je povoleno obětovat ptákům a zvířatům i odsoudit k smrti, kdo by zabil nějakého takového boha. Každá provincie, každé město má svého boha. Syrie má svou Atagatis, Arabie Dusarea, Noricum Belena, Afrika Caelesta, Mauretanie své bezmocné krále. Jak se domnívám, uvedl jsem římské provincie. Jejich bohy nejsou římští bohové a v Římě nejsou uctíváni více než ti, kteří jsou v Itálii považováni za místní bohy jako ku příkladu casinienský Deluentinus, narnienský Visidianus, asculanská Ancharia, volsinienská Nortia, ocriculanská Valentia, sutrinská Hostia, faliská z úcty k svému otci zvaná Curis, která přijala jméno Juno. Pouze našemu náboženství se brání. Urážíme Římany a nejsme pokládáni za Římany, protože nectíme boha Římanů. Dobře že existuje Bůh všech, jemuž ať chceme či nechceme všichni patříme. Avšak vy máte právo ctít cokoli krom pravého Boha, jako by tento, jemuž všichni patříme, nebyl více než všichni.

Křesťané přísahají, ale ne při císařovu géniu

32. Existuje ještě jiná důležitá povinnost modlit se za panovníka a dobro římského impéria. Víme, že může být zadržena velmi velká síla, která hrozí zkázou celému světu i římskému impériu. Nechceme to zažít. A když prosíme, aby to bylo oddáleno, přejeme tím římskému státu dlouhé trvání. Také přísaháme. Ne však při géniech[1] císařů ani při štěstěně císařů, která je vznešenější než všichni géniové. Nevíte, že géniové se nazývají zdrobnělým slovem démonci? My si vážíme toho, co Bůh rozhodl o vladařích. On je učinil představenými národů. Víme, že mají moc, poněvadž Bůh tak rozhodl. Proto považujeme za dobré, co Bůh rozhodl, a to je naší velkou přísahou. Ostatně jsme zvyklí zapřísahat démony, to je, génie, abychom je vyhnali z lidí a ne abychom jim prokazovali božskou úctu.

O křesťanském mučednictví

Říkáte nám: Proč si stěžujete, že vás pronásledujeme, když chcete trpět?; máte přece milovat i ty, kteří vám působí to, co chcete? Ano, chceme trpět. Tak jako trpí voják v boji. Nikdo nerad trpí. Když je to nutné, i voják se vydává se strachem do nebezpečí. Přece však bojuje ze všech sil a když v boji vítězí, přestože si stěžoval na boj, má radost, poněvadž se mu dostává slávy i kořisti. Pro nás je bojem vaše předvolání nás před soud. Tam i přes nebezpečí ztráty hlavy bojujeme za pravdu. Vítězstvím je dosáhnout toho, za co bojuješ. Toto naše vítězství přináší slávu u Boha a jako kořist věčný život. Podléháme. Pravda, ale teprve tehdy, když jsme zvítězili.

Tedy vítězíme, když jsme zabíjeni, a jsme mimo nebezpečí, když jsme přemoženi. Nazývejte nás napolo spáleným roštím, poněvadž uvázáni ke kůlu dlouhému půl nápravy jsme obloženi hořícím roštím. To je šat našeho vítězství, to jsou šaty s vyšívanými palmovými ratolestmi, na takovém triumfálním voze se vezeme. Právem se takto nelíbíme našim přemožitelům. Proto si myslí, že jsme šílení zoufalci. Avšak za toto podle vás zoufalé šílenství vztyčují prapor na znamení statečnosti a velké slávy.

Mucius raději nechal pravici na oltáři. Jakýs to vznešený duch! Empekokles[15] se vrhl do plamenů katánské Etny. Jaká to síla ducha! Jakási spoluzakladatelka Kartaga[16] dala přednost hranici před novým manželstvím. Jaká to oslava manželské věrnosti! Regulus,[17] aby jediný nezůstal na živu u nepřátel, nechal se umučit. Jak statečný muž a vítěz i v zajetí! Anaxarchus[18] utlučen k smrti tisanským kopím ještě řekl: "Tluč, tluč do Anaxarchova měšce; do Anaxarcha netlučeš". Jaká to statečnost filozofa, který i při takovém umírání ještě žertoval. Opomenu ty, kteří vlastním mečem či jiným způsobem si za svou smrt zasloužili nemalou chválu. Nuže, i vy vyznamenáváte ty, kdo se při mučení chovali statečně. Jakási attická nevěstka,[19] když musila sníst svůj vlastní jazyk, vyplivla jej unavenému katovi do tváře, aby tak vyplivla i svůj hlas a nemohla, i kdyby jako přemožená chtěla prozradit spiklence. Dionysios se ptal eleatského Zenona,[20] které filozofii by dal přednost, a ten mu odpověděl: "Pohrdání smrtí". A tento názor přes tyranovo bičování si udržel až do své smrti. Lakonské biče před zraky domlouvajících mu příbuzných přinesly mu takovou slávu, jako kdyby prolil krev.

Takovou slávu dovolujete, poněvadž se jedná o lidskou slávu. Trpět za vlast, póle, říši, přátelství nepovažují za nesmyslné pohrdání smrtí a všemožnou krutost za beznadějné šílenství. To je dovoleno. Jen trpět pro Boha není dovoleno. A přece všem takovým lijete sochy, malujete obrazy a obdařujete tituly mající věčně trvat. Můžete postavit mrtvým takový pomník jako je zmrtvýchvstání? Kdo očekává toto zmrtvýchvstání, trpí-li pro Boha, je pro vás šílencem. Dobří vládcové, jen tak jednejte! V očích lidu budete mnohem lepší, když mu budete obětovat křesťany. Křižujte nás, mučte, trestejte, ničte nás! Vaše nepřátelství je důkazem naší neviny. Proto Bůh dopouští, abychom trpěli. Když jste nedávno rozhodli o křesťance, že má být spíše předhozena kuplíři než Ivu, doznali jste, že provinění proti mravní čistotě považujete za něco horšího, než je trest a smrt. Žádná sebe pečlivěji připravená krutost nepomůže. Je spíše povzbuzením pro křesťany. Čím více nás kosíte, tím více je nás. Krev křesťanů je semenem.

Mnozí u vás vybízejí snášet bolest a smrt. Činí tak Cicero ve svých Tuskulských úvahách, Seneka ve Vybraných rozhovorech, Diogenes, Pyrrhon, Kalinicus. A přece jejich slova nenacházejí tolik žáků jako křesťané tím, že učili skutky. Jejich pevné zásady, tvrdošíjnost, kterou jim vytýkáte, je jejich učitelkou. Když se někdo zamyslí nad jejich učením, nedá se strhnout, aby hledat, co za tím stojí? Kdo, když našel, nestává se křesťanem? Kdo, když se jím stal, nepřeje si kvůli tomu trpět, aby všechnu milost, které se mu dostalo od Boha, vyvážil svou krví? Všechna provinění proti nám vznesená jsou naší obětí. Proto děkujeme za vaše soudní rozhodnutí. Kdykoli jde o věc Boží a lidskou, za níž nás trestáte, Bůh nás zprostí viny.

De testimonio animae

Svědectví duše

1. 5. Nyní se odvolávám k novému svědectví, jistě známějšímu než může být jakékoli literární vzdělání, živějšímu než jakékoli poučení, rozšířenějšímu než jakýkoli literární výtvor, většímu než celý člověk: jedná se o to, co naplňuje celistvou podstatu člověka. Přistup blíže na lavici/řečniště obžalovaných, duše! Jsi božská a věčná skutečnost… Ale já se neodvolávám na tu duši, která se formovala ve škole, vzdělávala v knihovně, nacpávala se v akademii a v portiku v Řecku a nyní si kulturně říhá. K odpovědi volám tebe, duše prostá, dosud surová, ještě nezmanipulovaná a prostá vzdělání, taková, jaká jsi v těch, kdo mají pouze tebe,

[15] Empedokles - nar. kolem r. 490 př. Kr. v Agrigentu na Sicilii zastával názor, že při vzniku věcí působí vedle hmotného principu i jiná vyšší příčina, která hmotu oživuje.

[16] Dido po smrti svého manžela Sichaea, aby nebyla donucena provdat se za maurského krále, dala se upálit.

[17] M. Atilius Regulus (konzul r. 267 a 256 př. Kr.) zemřel v kartaginském zajetí.

[18] Anaxarchus - řecký filozof, vrstevník Alexandra Velikého.

[19] Zmiňuje se o tom řecký spisovatel Pausanias, Plinius (Nat. historia VII, 23)

[20] Zenon eleatský - řecký filozof kolem r. 500 př. Kr. - Snaží se popřít možnost pohybu. Jím vyvrcholil elejský racionalismus (Nemůže existovat nic, co by odporovalo rozumu).

celá duše, která přicházíš z křižovatek, ze silnic a z přádelen.

Ad Scapulam

Právo člověka na víru

2. 1. Lidskému právu a přirozené svobodě každého přísluší klanět se tomu, čemu člověk chce, a náboženský cit jednoho člověka nemůže poškodit anebo naopak prospět druhému. A stejně tak nemůže být náboženský cit nucen k náboženství, které musí být přijato spontánně, a nikoli donucením …

4. 1. Nechceme ti nahánět strach, protože ani my nemáme strach z tebe, ale chtěl bych, abychom mohli přivést ke spáse všechny, a tak napomínáme, abyste s Bohem nezápolili.

5. 4. A přesto toto naše náboženství neutrpí ztrátu: měl bys vědět, že sílí právě tehdy, kdy se ti zdá, že je stiženo ranami.

De praescriptione haereticorum

Cizoložné nauky

6. 2. Lze říci, že také téměř v každém listě apoštol Pavel vštěpuje, že je třeba utíkat před cizoložnými naukami a odsuzuje hereze, jejichž jsou cizoložné nauky plodem. Hereze byly pojmenovány řeckým slovem, jehož význam je „volba“, tedy volba, na jejímž základě někdo učí nebo přijímá cizoložné nauky.

Heretici nemají právo používat Písmo

15. 2. Představuje-li Písmo sílu heretiků, je třeba prozkoumat, chtějí-li užívat Písma, komu náleží legitimní vlastnictví samotného Písma, aby se nesvolilo k jejich užívání někomu, komu nepřísluší legitimní vlastnictví těchto Písem.

Apoštolský původ církve a její nauky

32. 1. Některé heretické skupiny se odvažují předstírat, že pocházejí z apoštolské doby, aby se zdálo, že je založili apoštolové, neboť existovaly již v jejich době. Na to můžeme odvětit: ať tedy uvedou, jaký mají jejich církve původ! Ať rozkryjí pořadí svých biskupů tak, aby jejich první biskup měl na základě posloupnosti sahající až k počátkům za předka a předchůdce někoho z apoštolů či apoštolských mužů, kteří s nimi žili. 2. Apoštolské církve totiž prokazují svůj původ právě takto. Církev ve Smyrně uvádí, že Polykarpa jmenoval Jan, římská církev tvrdí, že Klementa ustanovil Petr. Stejně i ostatní církevní obce ukazují, jaké větve z apoštolského semene mají a které jejich představitele za biskupy ustanovili apoštolové.

Jen ať se něco podobného pokusí vytvořit heretici! Vždyť co by si jen nemohli po tom všem svém rouhání dovolit! Ale ať zfalšují cokoli, nedosáhnou ničeho. Jejich nauka při srovnání s učením apoštolů svými odlišnostmi a rozpory sama prozradí, že od nikoho z apoštolů ani z apoštolských žáků pocházet nemůže. Žádný apoštol by přece neučil něco jiného než druhý apoštol, a stejně tak ani apoštolští žáci neučili nic, co by bylo v rozporu s apoštoly, ledaže by ti, kteří se u apoštolů vyučili, hlásali nauku jinak. 4. Na základě těchto principů budou zpochybňovat heretiky ty církve, které – ačkoli samy nemohou prokázat, že by pocházely od apoštolů nebo apoštolských žáků, neboť jsou mnohem mladší (církve jsou zakládány den co den) – nejsou na základě příbuznosti jejich nauky považovány za o nic méně apoštolské. A tak, když naše církve zpochybňují heretická uskupení na základě těchto dvou principů, ať prokáží ona – svedou-li to – jak jsou apoštolská. 5. Ona ale apoštolská nejsou, a nemohou prokázat, že jsou to, čím nejsou. Ani církve, které jsou v jednom i druhém smyslu apoštolské, jim nedávají pozdravení pokoje a nepřijímají je do svého společenství, neboť nejsou nijak apoštolská, protože se od apoštolské nauky odchyluje i jejich vyznání víry.

37. 4. Lze se heretiků ptát: kdo jste? Kdy a odkud jste se vzali? Co děláte na tom, co je mé, vy, kteří nejste mí? Jakým právem, Markione, sekáš dříví v mém lese? S jakým dovolením, Valentine, si nabíráš vodu z mé studně? Jakou mocí, Apelle, hýbeš hraničními kameny mého pozemku? Co sejete a pasete zde, vy ostatní, podle vašeho nadání. Mé vlastnictví je mé, a vlastním jej od nepaměti, vlastním jej jako první, původ mého vlastnictví je zcela konkrétní, a pochází od samotných autorů, jimž náleží toto mé vlastnictví.

Kritika křesťanství s přívlastkem

7. Ubohý Aristotelés! Naučil je dialektice. … 9. Co tedy mají společného Athény a Jeruzalém? Co mají společného Akademie a církev? Co mají společného heretici a křesťané? … 10. Na to ať pomyslí ti, kdo vymysleli stoické, platonské a dialektické křesťanství!

Adversus Marcionem

Markión

I 1. 4. Nic není tak barbarského a smutného v Pontu jako skutečnost, že se tam narodil Markion, horší než nějaký Skyta. … Ano, Markion je nesnesitelnější než šelmy onoho barbarského kraje.

Svořitel umělec

I 13. 5. Jediný stepní květ, věřím, čím spíš jediný polní květ, jediná mušle v moři, a to nemluvím ani o Rudém moři, jediné pírko kohouta, a to nemusím mluvit o pávu, ti ukazují, jak úžasný je Stvořitel umělec!

Svoboda – obraz Boží

II 5. 5. Člověk je svobodný, nadaný vlastním rozhodováním a vlastní mocí. Shledávám, že člověk je stvořený Bohem, a nenacházím v něm žádný obraz a žádnou podobu s Bohem platnější než právě toto.

Boží lidství

II 27. 1. Bůh by se nemohl setkat s lidskými vztahy, kdyby jako člověk nepřijal také pocity a afekty, jejichž prostřednictvím mírnil pokoru vlastní velikosti, která je pro lidskou nízkost nesnesitelná. Taková pokora byla Boha bezpochyby nehodná, ale byla nezbytná pro člověka, a proto hodná Boha, protože nic není tak hodné Boha jako spása člověka. … 4. Tímto umenšením Otec určil, aby vykonal tyto činnosti, které vy kritizujete jako činnosti lidské. Učil se už od počátku, už dříve, než se stal člověkem, jaký bude konec. To on sestupuje na zem, to on se ptá, to on požaduje … 7. Nakonec všechna ta neúcta Boží ve vašich očích představuje tajemství lidské spásy. Bůh měl vztahy s člověkem, aby se člověk naučil, jak žít jako Bůh.

De baptismo

Křest – jediný prostředek spásy

1. 3. Co se nás týká, rybičky, rodíme se ve vodě v souladu s Ježíšem Kristem, naší Rybou, a pouze tím, že ve vodě zůstáváme, se můžeme spasit.

Prostota křtu

2. 1 „Nic tak nemate lidskou mysl jako prostota Božího díla. To zůstává prosté a jednoduché, ale obsahuje ve skutečnosti zaslíbení a ohromnou účinnost.“

Moc vody

4. 4. Jakýkoli druh vody díky výsadě, která jí náleží již od počátku, může přijmout tajemnou moc posvětit, když je nad ní vzýván Bůh. Hned z nebe sestoupí Duch, který přebývá nad takovými vodami, a posvěcuje je svou přítomností.

Trinitární formule

To, co posvěcuje, je gesto spojené s trinitární formulí: 6, 2 „A protože vyznání víry i záruka spásy jsou opatrovány třemi božskými Osobami, je zjevný důvod, proč se připomíná také církev. To proto, že tam, kde jsou tři božské Osoby, tedy O+S+DS, tam je také církev.

Řádný a mimořádný vysluhovatel křtu

17. 1. Na závěr tohoto malého dílka zbývá připomenout pravidla pro udělování a přijímání křtu. Právo udělit křest náleží v první řadě velekněz, tedy biskupovi, je-li přítomen. Po něm přísluší také presbyteru a jáhnovi, avšak nikoli bez pověření ze strany biskupa, a to kvůli důstojnosti role, která mu v církvi náleží – dokud je respektována, vládne pokoj. 2. Mimoto mají toto právo i laici, neboť to, co všichni přijímají stejným způsobem, mohou všichni stejným způsobem také udělit – ledaže bychom si snad mysleli, že učedníci Páně již byli biskupy, presbytery a jáhny! Jako (Boží) slovo nikdo nemůže skrývat, podobně také křest mohou udělovat všichni, protože křest není o nic méně Boží než slovo. Oč více se však předkládá laikům pravidlo pokory a skromnosti, které se však týká i jejich představených! Nikdo si pro sebe úřad biskupa nesmí uzurpovat. Soupeření o biskupský úřad je matkou schismat! Nejsvětější apoštol pravil: *Všechno je dovoleno, ale ne všechno prospívá.* 3. To znamená, že stačí, abys svého práva užíval v případě nutnosti, když si to žádají okolnosti týkající se místa, času nebo osob. Odvážný čin člověka zachraňujícího druhého je přípustný, pokud si jej vynutila něčí kritická a nebezpečná situace. Pokud by mu totiž odmítl poskytnout pomoc, kterou mu mohl a byl schopen dát, bude zkázou toho člověka vinen.

4. Drzost té ženy, která si již přivlastnila právovyučovat, jí snad nepřiřkne také právo křtít – ledaže by se snad objevila nějaká nová šelma podobná té předchozí. To by se pak mohlo stát, že tak, jako ta první křest rušila, nějaká další by jej o své vůli udělovala. 5. Jestliže však některé ženy obhajují právo žen vyučovat a křtít s odvoláním na Skutky Pavlovy – které jsou mu neprávem připisovány – a příklad Thekly, pak jim budiž známo, že presbytera, který tento spis sepsal s úmyslem přidat k Pavlovým zásluhám něco z vlastních smyšlenek, vypátrali kdesi v Asii. Ačkoli přiznal, že tak učinil z lásky k Pavlovi, byl sesazen. Jak bychom tak mohli věřit, že Pavel dal ženě moc vyučovat a křtít, když jí nedovoloval ani to, aby se sama učila? Říká: *Ať mlčí a zeptají se doma svého muže.*

De oratione

Bůh vyučuje modlitbě

9. 1. Pouze Bůh nás mohl naučit, jak chce, abychom se k němu modlili. Pouze od něj nám mohl přijít uspořádaný kult modlitby. Modlitba, povzbuzená jeho Duchem … jeho milostí stoupá k nebi a doporučuje Otci to, co nás Syn naučil.

Obraz modlících se ptáčků

29. 4. I ptáci, když se zvedají, obracejí se k nebi a když se dávají k letu, rozvírají svá křídla namísto rukou, aby vytvořili kříž a říkají něco, co má cosi společného s modlitbou…. sám Pán se modlil.

Časy stanovené pro modlitbu

25. 1. Ohledně času, kdy se máme modlit, je namístě dodržovat některé stanovené hodiny – hovořím o těch, kdy se shromažďuje společenství, a které vyplňují prostory během dne: tercii, sextu, nonu, které Písmo označuje jako nejslavnostnější hodiny. Při první z nich Duch svatý sestoupil na učedníky, kteří se shromáždili o třetí hodině. Petr v den, kdy se mu dostalo vidění celého společenství v onom šátku – jak vypravují Skutky –, v šestou hodinu vystoupil do horního patra, aby se modlil. Sám Petr chodil s Janem do chrámu, aby se modlil o deváté hodině, a tam uzdravil ochrnulého. Tyto věci nám byly vyprávěny a není tomu tak, že by obsahovaly nějaké důležité pravidlo. Je přesto dobré předpokládat, že ta vyprávění obsahují povzbuzení k modlitbě, a jako zákon nás odděluje od všedních záležitostí, jak čteme, že to činil Daneiel podle praxe Izraele, a i my se modlíme ne méně než třikrát denně, protože jsme dlužníky všech tří: Otce, Syna i Ducha svatého, kromě závazných modliteb ráno a večer, které je třeba dodržovat nezávisle na jakémkoli napomenutí.

Modlitba s hosty

26. 1. S bratrem, který je hostem ve tvém domě, se nerozluč dříve, než ses s ním pomodlil. Pouze v případě, že se jedná o cizince: mohlo by se jednat o anděla.

De patientia

Trpělivost blahoslavenstvím

11. 5-6. V každém případě jsme povinni praktikovat trpělivost, ať už začínáme z jakékoli strany: od vlastních chyb, od nástrah Zlého a od napomínání Pánových. Velká je odměna za tuto povinnost totiž štěstí. Koho jiného než trpělivé nazývá šťastnými Pán, když říká, že blahoslavení jsou chudí v duchu.

Bůh trpělivý

15. 1-2: Bůh je nejvhodnějším vlastníkem trpělivosti. Pokud v něm odpouštíš urážku, stává se mstitelem, utrpíš-li škodu, nápravcem, bolest, lékařem, smrt, tím, kdo křísí z mrtvých. Kolik je dovoleno trpělivosti, má-li Boha jako dlužníka! A nikoli bez ospravedlnění, protože uchovává jeho příkazy, účastní se toho, co nařizuje, podporuje víru, vládne pokoji, spolupracuje s láskou, utváří pokoru.

De paenitentia

Jediné pokání po křtu

7. 3-13. Aby někdo nevykládal má slova jako svolení, aby mohl díky možnosti pokání hřešit a opustit nebeskou moudrost, podnítit lidskou opovážlivost! Nikdo tedy nebuď horší, protože Bůh je lepší a tolikrát kolikrát hřešíš, se ti odpouští; nicméně možnost vyváznout má své stanovené limity… Bůh slíbil, aby existovala ještě jedna skulina: do předsíně umístil druhé pokání, které otevírá těm, do tlučou, ale pouze jedinkrát – protože už se jedná o druhé pokání – první bylo při křtu –, ale víckrát ne. … Proto lituj toho, že hřešíš podruhé, ale nelituj konat podruhé pokání; musíme se stydět, že se podruhé vystavujeme nebezpečí, ale nikdo ať se nestydí, že je znovu osvobozen. Aby člověk znovu nabyl zdraví, musí znovu začít brát léky.

Ad martyras

2. 1. Řada věcí, které tíží duši, vás možná provázela až na práh vězení tak jako vaši příbuzní. Potom jste byli od tohoto světa odděleni – a tím více i od všeho pohanského a všech světských záležitostí. Nenechte se zaskočit tím, že jste byli od světa odděleni. Uvážíme-li, že spíše právě tento svět je vězením, je jasné, že jste z vězení vyšli, ne že jste do něj vešli. [2] Ve světě panují větší temnoty, jež oslepují lidská srdce. Svět si nasadil těžší řetězy, jež stahují i duše lidí. Svět vydechuje horší nečistoty – lidskou žádostivost. [3] Dále, ve světě je více viníků, totiž celé lidské pokolení. Konečně, soudit ho nebude prokonsul, ale Bůh. [4] Proto se, požehnaní, považujte spíše za ty, kteří se z těžkého žaláře dostali do lehčího vězení. Je tam tma, ale vy sami jste světlem, jsou tam okovy, ale vy jste svobodni v Bohu. Jsou tam odporné výpary, ale vy jste líbeznou vůní (srv. Ez 20, 41; Ef 5, 2). Očekává se soudce, ale soudce samotné budete soudit vy (srv. Mdr 3, 8; 1Kor 6, 2). [5]

Ten, kdo touží po tom, co svět nabízí, se možná zarmoutí. Křesťan se světských věcí zřekl již mimo vězení, a ve vězení se zřekl dokonce i vězení samotného. Nezáleží na tom, kde jste ve světě, neboť jste mimo tento svět (srv. J 17, 16). [6] A i když jste přišli o některé životní radosti, obchod znamená něčeho se vzdát, abys získal víc. Dosud se nezmiňuji o odměně, ke které Bůh mučedníky zve. Porovnejme zatím způsob života ve světě i ve vězení, zda ve vězení duch nezískává víc, než kolik ztrácí tělo. [7] Vždyť to díky péči církve a lásce bratří nepřichází o nic z toho, co mu poprávu náleží, a duch nadto dosahuje těch věcí, které jsou pro víru vždy prospěšné: nevidíš cizí bohy, nenarazíš na jejich obrazy, neúčastníš se pohanských svátků ani svou pouhou přítomností, netrápí tě nečisté výpary (z pohanských obětí(, netrýzní tě výkřiky z her a divadel ani divokost, rozvášněnost či nestydatost těch, kteří je navštěvují; tvé oči nezavadí o místa veřejných rozkoší: jsi v bezpečí před pohoršením, pokušením, zlými vzpomínkami, ba i před pronásledováním. [8] Tak poskytne vězení křesťanovi to, co poušť prorokům. I sám Pán se častěji uchyloval do ústraní, aby se mohl svobodněji modlit a aby se vzdálil světu (srv. Mk 1, 35.). A konečně i svou slávu zjevil učedníkům na osamělém místě (srv. Mt 17, 1-9; L 9, 28-36.). Upusťme proto od názvu vězení a nazvěme ho ústraním. [9] I když vězní tělo, i když spoutají maso, všechno je otevřeno duchu. V duchu se procházej, v duchu si vykračuj, ale nepředstavuj si přitom stinná tržiště nebo dlouhá sloupořadí, ale onu cestu, která vede k Bohu. Kolikrát jí v duchu půjdeš, tolikrát z vězení ujdeš. [10] Noha kládu nevnímá, když duch v nebi přebývá. Duch na sebe bere celého člověka a přenese ho tam, kam chce. Kde pak bude tvé srdce, tam bude i tvůj poklad (Mt 6, 21). Ať je tedy naše srdce tam, kde chceme mít svůj poklad.

Ad uxorem

Krása manželství

II 9. Jak krásné je, jsou-li dva věřící spojeni poutem jedné naděje, jedné touhy, stejného způsobu života a stejné služby. Oba jsou jako bratr a sestra, jako služebníci jednoho pána. Nejsou rozděleni ani v duchu, ani v těle, naopak jsou opravdu dva v jednom těle. A kde je jedno tělo, je i jeden duch: spolu se modlí, spolu se klaní, spolu se postí, navzájem se poučují a povzbuzují, navzájem se podpírají.

Exhortatio castitatis

Cožpak nejsme všichni, včetně laiků, kněžími?

7. 1. Proč však ze starých příkladů nepřijímáme spíše ty, které mají něco společného s novějšími nařízeními a které ukazují podobnost mezi starobylým a dnešním užíváním práva? Já ve Starém zákoně nacházím také omezení dovolenosti opakovaných manželství, jako třeba varování v knize Levitikus: *Moji kněží ať se nežení vícekrát.* Mohu říci, že ono „vícekrát“ není jednou. Co není jednou, je vícekrát. Ono „vícekrát“ začíná jedním. „Jedno“ je však všechno to, co je jednou. 2. Ale Kristu bylo vyhrazeno naplnění tohoto zákona, stejně jako ostatních. Proto tedy máme úplnější a přesnější zákon, který stanovuje, že do kněžského sboru mohou vstoupit jen ti, kdo jsou ženatí pouze jednou. Vzpomínám si, že někteří, kteří se oženili podruhé, byli z úřadu propuštěni.

Namítneš: „Ostatním je to tedy dovoleno, protože apoštol zmiňuje jen ty, kterým to dovoleno není!“ Mýlili bychom se, kdybychom si mysleli, že laikům je dovoleno to, co není dovoleno kněžím. 3. Cožpak nejsme všichni kněžími, i laici? Je psáno: *Učinil*§Zj 1, 6§§ *nás královstvím a kněžstvem Boha, svého Otce.* Rozdíl mezi kněžstvem a lidem stanovila autorita církve a důstojnost posvěcená radou duchovenstva. Kde se sbor služebníků církve neschází, sám křtíš a sám jsi pro sebe knězem. Kde jsou totiž tři pohromadě, i kdyby to byli pouze laici, tam je církev. 4. Jak říká také apoštol, každý totiž *žije svojí vírou a Bůh nikomu nestraní, protože před Pánem nejsou ospravedlněni ti, kdo zákon slyší, ale ti, kdo ho naplňují.* A tak máš-li v případě nutnosti právo jednat jako kněz, je také třeba, abys měl i kázeň, kterou musí zachovávat kněz, když v případě nutnosti máš jeho práva. Budeš křtít jako dvakrát ženatý? Budeš jako dvakrát ženatý přinášet oběti? 5. Oč větší přečin je pro dvakrát ženatého laika jednat jako kněz, když i samotnému knězi, který je podruhé ženatý, je zakázáno vykonávat jeho úřad?

Namítneš: „V nouzi je možné to tolerovat.“ Žádná omluva odůvodněná nouzí nebude nutná, když tato nouze nenastane. Nepřipusť, abys byl dvakrát ženatý, a nepřekvapí tě nutnost zabývat se tím, co není dvakrát ženatému dovoleno. 6. Bůh chce, abychom všichni byli v každém okamžiku schopni slavit jeho svátosti. *Jeden Bůh, jedna víra.* Ať je tedy i jedna kázeň. Když laici nebudou dodržovat taková životní pravidla, která jsou požadována od presbyterů, jak z nich mohou být vybíráni ti, ze kterých se mají presbyteři stát? Musíme tedy trvat na tom, že příkaz zdržet se druhého manželství se vztahuje především na laiky, protože presbyterem se nemůže stát nikdo jiný než laik, který byl pouze jednou ženatý.

De monogamia

Služebníci církve mají být jen jednou ženatí

12. 1. Poslechni si také jinou vychytralou argumentaci našeho protivníka. Ten říká: „Apoštol dovolil opakování manželství. Pouze členy kléru omezil břemenem jediného manželství. Co totiž nařizuje některým, nenařizuje zároveň všem.“ 2. Je to tedy tak, že z toho, co nařizuje všem, vyjímá biskupy, protože to, co nařizuje biskupům, se nevztahuje na všechny? Nebo je to závazek pro všechny, protože je to závazek pro biskupy, a závazek pro biskupy proto, že je to závazek pro všechny? Odkud se berou biskupové a klérus? Cožpak ne ze všech lidí? 3. Nejsou-li všichni vázáni nařízením jediného manželství, odkud se vezmou jen jednou ženatí mužové, aby se mohli stát součástí kléru? 4. Bude tedy potřeba ustanovit nějaký zvláštní řád jednou ženatých lidí, ze kterého se budou vybírat členové kléru. Když se s pýchou vyvyšujeme nad klérus, tvrdíme, že jsme všichni jedno, všichni jsme kněžími, protože Kristus z nás všech učinil *kněze Boha, svého Otce*. Ale když jsme pak povoláni, abychom se vyrovnali kněžské kázni, odkládáme kněžské odznaky a jsme rozděleni.

5. Byla řeč o řádech v církvi, jaké vlastnosti mají mít ti, co do nich mají být ustanoveni? Je třeba, aby každý předpis, který se má týkat způsobu života všech, byl ukázán na těch, kdo jsou v čele, jako jakési budoucí nařízení, které je závazné pro všechny. Neboť tím spíše pochopí lid, že je dobré zachovávat tato ustanovení, když jsou závazná i pro jejich představitele. A oni muži, kterým se dostane této pocty, se pak nebudou pyšnit výhodami svého postavení.

6. Duch svatý věděl, že někteří budou říkat: „Biskupům je dovoleno vše“, jako například onen váš biskup v Uthině, který se nebál porušit i Scantiniův zákon.[21] Vždyť kolikrát jsou mezi vašimi představenými ti, kdo se oženili dvakrát! Urážejí tak apoštola a nestydí se ani tehdy, když se čtou tato místa z jeho listů přímo před nimi!

7. Nuže tedy ty, kdo si myslíš, že zákon jediného manželství se týká pouze biskupů, ustup i od ostatních nároků na způsob života, které jsou spolu s jediným manželstvím předepisovány biskupům: nebuď bezúhonný, střídmý, s dobrými mravy, ukázněný, pohostinný, schopný učit. Ba naopak, oddávej se vínu a pro ránu nejdi daleko, buď hádavý, miluj peníze, nestarej se o domácnost ani o kázeň svých synů, neusiluj o svou dobrou pověst u těch, kdo stojí mimo církev.

8. Jestliže se tedy zákon jediného manželství vztahuje pouze na biskupy, tak i vše ostatní, co patří k jedinému manželství, se vztahuje pouze k biskupům. Pro laiky však, pro které není nařízení ohledně jediného manželství závazné, není závazné ani to ostatní. Stavíšli se k tomu takto, psychiku, unikl jsi ze všech závazků předpisů. Buď však důsledný a polož do základu tvrzení, že to, co je nařízeno některým, neplatí pro všechny. 9. Ovšem je-li to tak, že vše ostatní je společné, zatímco zachovávání nařízení o jediném manželství je uloženo jen biskupům, nemají se pak nazývat křesťany pouze ti, kdo zachovávají všechny předpisy jako celek?

[21] Tento zákon z dob římské republiky (kolem 149 př. Kr.) měl chránit římské občany před pederasty (*stuprum cum masculo*); srov. A. Vӧlkl, *Stuprum*, in *BNP* [03-08-2016] <http://dx.doi.org/10.1163/1574-9347_bnp_e1124650>.